

3000

215

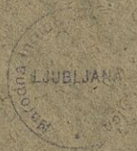
PRI SESTRAH

47ve

NA JUGU

90733

202108786

VSEM ZAVEDNIM IN POŠTENIM SLOVENKAM
POŠILJAJO TOPLE POZDRAVE TOVARIŠICE IZ
BOSNE, LIKE IN KORDUNA

Bila sem z njimi, daleč doli na livanjskem in duvanskem polju pod Plješeveco, ob prekrasnih Plitvičkih jezerih, na zasneženi Mali Kapeli, videla njino-vo borbenost, tovarištvo, požrtvovalnost in predanost borbi. Videla in doživela sem toliko lepoga, da smatram za dolžnost vsaj del tega napisati, povečati, la bi tudi ve vse, drage tovarišice, dobile vsaj samo sliko o razgledih na bratskem juru in da bi tiste, ki še niso doživele današnjim dnev in ne razumejo veličine in svetosti naše vzvišene borbe, začutile, zatej se borimo in da v tej borbi me Slovenke nismo same. Ko bi one vidеле in doživele to, kar doživlja vsak, kdor pride v južne kraje, bi prav gotovo drugače gledale na vso stvar. Njih srca in duše bi se morale popolniti z mržnjo do okupatorjev in še toliko bolj do domačih izdajalcev. Ko bi vidēle vse pozgane vase, uničene družine, zapuščene otroke, ko bi spoznale in doživele vse gorje, ki so ga po celi zemlji povzročili prokleti okupatorji skupaj z izdajalci in izročniki našega rodu, ne bi pomišljale niti trenutek. Prisluhniti bi morale tožbi otrok, ki so jih podleži za prli v taborišča v Jaski in Jasenovcu, kjer so jih strahovito mučili in odkoder so jih rešili šele naši partizani, pa bi vidēle dovolj jasno, kako velika je razlika med partizani in drugimi lažnimi borci za svobodo naroda. Zal mi je, ker ne bom znala vsega izraziti kar sem doživela, tako kot bi morala, hotela in želela, saj vsega opisati ni mogoče. Čim več bi rada povedala tovarišicam, ki že poznajo našo borbo v ponos in vzpodbudo, onim pa, ki še vedno stojijo ob strani z iskreno željo, da vsaj zdaj spoznajo ne samo vso slavo in veličino naše borte, pač pa tudi nje no svetost, vzvišenost, pravičnost in zmagoslavje.

Bila je lepa mesečna noč, ko smo se poslovili na dolenjskih gričkih. Vsi tovariši in tovarišice so mi želeli srečno pot, skorajšnjo vrnitev in naročali po zdrave za tovarišice Hrvatice. Sneg je bil do kolen, ponekod še večji, vendar nas to ni motilo. Hitro smo se znašli na drugem strans Krke in se dvigali v Gora-

jance. Na več krajih smo gazili na celo. Toda ko smo prišli na vrh ni nihče več pomislil na to, kako težko smo dvigali noge iz debelih plasti snega. Vsi smo gledali samo naprej, da čimprej pridemo do cilja. Malo smo počivali, kmalu prekoračili Vlahinjo, Kolpo in progo ter se bližali Mrežnici. Kot srebro so se svetili v mesečini drobni valovi, pod samotnim mlinom je šumel slap, z obeh strani reke so se ponosno dvigali zasneženi vrhovi, a partizanski čolni so plavali tiho in hitro. Vzpenjali smo se molče le sneg je škripal pod nogami. Ker smo srečali ljudi, so nas prijazno pozdravljali in želeli srečno pot. Parkrat so nas ustavile partizanske patrole in opozarjale na možnost srečenja z Nemci in Italijanci, ker so istočasno z nami in v isti smeri napredovali tudi sovražne trupe. Iz previdnosti smo hodili po hribih in gozdnih poteh ter tako od daleč opazovali borbe na sosednjih gričih. Po sedemdnevni hoji smo dospeli v Slunj, kjer bi se morala vršiti konferenca AFŽ (Antifašistične fronte žena) za Hrvatsko, na katero so povabili tudi nas Slovenke. Radi velike nemško-italijansko-četniško-ustaske ofenzive, ki so jo sovražniki pripravljali celih šest mesecev se konferenca ni vršila, vendar smo se s tovarišica mi razgovarile o njihovem delu in organizaciji. Iz Slunja smo krenile proti Liki. Ves narod iz Banije in Korduna se je umikal pred sovražnikom. Padel je dež, sneg, pritiskal mraz, ljudje pa so hodili v dolgih procesijah dalje, vedno dalje. Ves čas so govorili: „Samo, da nas ne dobiyo prokleti zločinci v roke.“ Nihče ni nič mislil na glad in mraz, vsakdo je samo hitel, da se čim bolj oddalji od tolp, ki so krumele za njimi. Nemci, Italijani, ustaši in četniki so vsem predobro znani iz prejšnjih ofenziv. Grozodejstva, ki so jih takrat počenjali so nepopisna. Po nekod so zapirali cele družine v hiše in jih zažgali, drugod zopet poklali vse, kar jim je prišlo v roko. Zato ni čudno, če je narod trumoma bežal pred njimi. Nikomur ni bilo žal pustiti hiše s premoženjem - edini cilj vseh je bil: rešiti glavo in se umakniti čim dalje. Strahote, ki so jih povsod povzročali sovražniki, so napolnile ljudska srca z mržnjo in gnevom, a hkrati dvignile borbeni duh množic.

Deževalo je, ko smo se ustavili v gorski vasici Kamenite Like. Tovariši odborniki so nas razdelili po hišah za prenočišče in hrano. Obstali smo pred hišo iz katere se je čulo petje partizanskih narodnih pesmi. „Kar vstopi tovarišica, da ne boš mokra“, me je pozdravila priletna ženica. Zahvalila sem se za prijaznost, pozdravila: „Smrt fašizmu!“ in se pridružila zbranim tovarišicam. Mračilo se je že, vendar so vse hitro le plesti. Vsaka je hotela dokončati svoj par nogavic ali rokavic za tovariše partizane. „Mrzlo je, pa moramo pohiteti, da ne bo tovariše borci zeblo“, je pojasnila tov. predsednica. Povedale so, da radičitajo svoj ženski list „Žena v borbi“, ki iznaja že leto dni, da vedno in povsod pomagajo partizanom, kakor tudi, da je iz njihove vasi prijavilo 15 prostovoljk v partizane. „Komaj čakamo, da dobimo pozive“, je vneto razlagala leto dni poročena žena, ki so jo ustaši zaklali moža. „Z zobmi bi pokončala sovraže, tako jih črtimo“, je dodala stiskajoč pesti. Zanimale so se, kako je pri nas, kako me živimo, kaj delamo, in koliko nas je partizanov. Zgražale so se nad grozodejstvi okupatorjev in njihovih hlapcev ter prisegale maščevanje. Vse sele, živahne, prijazne, a obenem tako delavne in navdušene za borbo so mi povedale, da radi pojejo partizanske pesmi in plešejo narodno kolo. „Morda nas jutri ne bo več“, je dejala mlada črnolaska in zapela:

Partizani najlepša vam hvala,
da vas nije, ode naša glava.

Tudi druge so pomagale in zdelo se mi je, da deževne kapljice srkajo vase zvoke borbene pesmi mladih ličank.

Paveliču, pasji sine,
nestačete ove zime...

je zadonelo po sobi in skozi priprta okna. „Lika v se robovati neće, po njej se vojska druga Tita kreče se je razlegalo na vse strani. Prižgale so luč in njegovor je takel dalje. Zmotila nas je tovarišica, ki zbirala hrano za stražo. „Malo mleka bi prosila“, dejala v opravičilo. „Tako, tako“, je prijazno odgovorila gospodinja. „Ce bo tudi za nas malo, za naše borce mora biti“, izroč je vlila skodelo mleka v pripravljeno vrčo. Na večerji gredo, a potem imamo sestanek. Šeli, če greš z nami“ so me tovariško povabile. Z ves

ljem sem se odzvala. Bila je temna noč, tudi deževalo je še vedno. Blatna cesta se je vdajala pod nogami, vendar tovarišic to ni oviralo. „Moramo redno na sestanke, vsako sredo in nedeljo. Dvakrat tedensko se bomc že žrtvovala. Kaj pa tovariši borci, ki žrtvujejo vse za nas?“ so govorile mimogrede. Ze od daleč smo videle luč v pol ure oddaljeni šoli in slišale partizanske pesmi. Ko smo prišle bliže, smo razločile tudi tamburico. Čim so nas opazili, je tamburaš udaril močneje, zapeli so partizansko narodno pesem in zaplesali kolo. Zarele so temne oči, hitro prestopale urne noge, vrtela so se široko nagubana krila, vse je bilo veselo razigrano. A v daljavi je pokalo. Tam so naši tovariši zadrževali sovražnika, ki je napadal s silno močjo. „Partizana volim kao brata, tako Srba kao i Hrvata“... so prepevale mlade tovarišice. Tedaj je tovarišica predsednica pozvala zbrane, naj se za trenutek umirijo. Pozdravila je: „Smrt fašizmu“, prečitala zadnje vesti in naredbе ter opomnila naj vsaka izpolni svojo dolžnost. Zaključile so spet s petjem partizanskih pesmi. Njih zvoki so se mešali z odmevi pušk, mitraljezov in topov v daljavi. Pozno v noč smo se razšle, vse odločno pripravljene za borbo, vse prežete z mislijo, kako bomo čimbolj pomagale svojemu trpečemu narodu in škodovala okupatorju.

D drugega dne smo nadaljevale pot. Naletela smo na grupo deklet in mladih žena, ki so kopale cesto. „Časi so taki, da moramo tudi me prijeti za dela, ki jih preje nismo opravljale“, so mi hitelo objasnjevati. — Med delom so vedro prepevale: „Nek se čuje — nek se zna, kako mlada partizanka cestu rušit zna...“

Med tem so sovražne trupe prodirale dalje. Naši hrabri borci so se jim povsod uspešno stavljali v bran, jim zadajali povsod težke udarce, se unikalili proti jugu in tam osvajali nove kraje: Posušje, Imotski, Prozor itd., ravnajoč se po načelu: štediti svojo živo silo in napadati sovražnika tam, kjer je najšibkejši. Koferkoli je prodirala sovražna druhal je ponoči žarelo nebo. Ognjeni zublji so požirali cele vase in ljudi, če se niso pravočasno umaknili. Vedno bolj sem razumela, zakaj beži pred njimi vse, staro in mlado. Brečali smo na stotine kmetov in kmetic, ki so prevajali municijo, opremo in ranjence po 200 in

tudi po 300 km daleč. Slišala sem postaranega moža, ki je previdno vprašal ranjenega partizana: „Naj vozim bolj počasi, tovariš?“ in ga premaknil nežno, kot mati otroka, boječ se, da bi ga s trdimi dlanmi ne stisnil preveč. Tovarišice ali vidite, kako dobri so ti ljudje in kako zelo so povezani s partizani? Z njimi mislijo, z njimi čutijo, z njimi delijo vse, kar imajo. Med vozniki je bilo največ žena in deklet, člani AFŽ. Brez godrnjanja so počasi stopale ob volah, ki jim je drselo na ledeni cesti. Bila je noč, po malem je snežilo in deževalo. Vendar to ni motilo nikogar; „vse za našo vojsko“ so govorili. „To so zadnji poiskusi krvavega okupatorja. Neka, osvetit ćemo se“, so prisegali maščevanje.

Dospeli smo v Korenico, nekdanj ponosno stoječe mesto sredi Kravskega polja, zdaj kup ruševin in golih zidov. Napotili so nas v bližnjo vas, ki je skoraj ni bilo opaziti, tako boječe se stiska k Plješevici, kot bi jo prosila, naj jo brani pred grozdejske stvi fašističnih tolp. Stopila sem v majhno kmečkohišo, kjer so me prijazno sprejele tovarišice iz pripravljalnega odbora AFŽ za Liko. Po stenah so visele slike tovariša Stalina, Tita, predsednice centralnega odbora AFŽ Jugoslavije, podoba mlade partizanke in stare kmetice s knjigo v roki. Na mizi cel kup naših časopisov: „Žena danas“, „Žena u borbi“, „Drugarica“, „Riječ žene“, „Primorka“, „Borba“, „Proleter“, „Pesmi“, itd. Tovarišice so me povabile, da naj prisedem in jim povem kaj o Sloveniji. Predstavile so mi predsednico centralnega odbora AFŽ za Jugoslavijo, tov. Kato Pejnović, 43 letno kmetico, Ličanko. Tovariško mi je stisnila roko in povprašala po našem delu. Zagledala sem se v gube v njenem obrazu, pronicave oči, vdelane roke, široko kmetško krilo, črn predpasnik in črna naprej zavezano ruto. Za pasom je imela revolver. Govorila je počasi, njene besede so padale, kot bi se kal drva: Trdo, premišljeno, trezno: „Res je ofenziva, vendar moramo na delo, moramo med ljudi – jaz bom šla takoj na pot, da obiščem kraje in ljudi, kjer sem za čela z delom.“ Strelala sem v ženo, ki je že prekoračila 40 let, a vendar je tako borbeno, delavna in pogumna. Iz njenih besed sem spoznala, kako zelo črti okupatorja in njihove plačence. Četnikom je prisegla krvavo maščevanje, ker so ji zaklali tri sinove. Osta

Li sta ji samo dve hčerki, ki sta pravtako kot mati žarki in zavedni partizanki. Tovarišice so se dogovorile, kam bo šla katera na delo. Mene je vzela s seboj tovarišica predsednica. Zadnji sončni žarki so poljubljali zasnežene vrhove Plješevice in Male Fapele, ko smo sedle na voz. Od nekoč so prihajali o dnevi bombardiranja. Čulo se je reglanje mitraljezov in pušk. Med potjo smo slišali o novih uspehih naših bratrnih borcev: 400 ujetih, 1 tank uničen, zaplenjeni 3 težki, 8 puškomitraljezov, 70 pušk ... Na rod je navdušen spremljal vse akcije svoje vojske. Za vsako tudi najmanjšo spremembo so izvedeli takoj. Tako zelo so se zanimali za dogodke na domačem bojišču, da so komaj čakali poročil in povpraševali vsakega partizana, od koderkoli je prišel, kaj je novega. Zgodilo se je, da je stara ženica prekinila to variša, ko je našteval koliko pušk so zaplenili, rekoč: „Bili sta dve več.“

Ko se je premikala naša artilerija skozi vasi, je zavladovalo povsod praznično razpoloženje. Vsi topovi in havbice so vojni plen in prav zato tako zelo cenjene in spoštovane. Seveda so se tudi v borbah odlično obnesle. Kmetice se kar kosajo med seboj, katera bo več darovala, tako da so havbice vse okrašene tudi s šunkami, slanino, vrečicami moke, kokoškami in drugim. Partizane prešinja ponos, kadar naša s krvjo plačana artilerija bruha smrt na fašistično golazen. Tovariš komandant pošepeta v cevi zadnje povelje „Smrt fašizmu“ in granate ga vbogajo. Vsak partizan je ponosen, če postane artiljerec.

Vse to bi morali videti oni, ki nočejo razumeti naše borbe. bi morali doživeti prisrčni sprejem partizana Slovence med tovariši Srbi, Hrvati in Črnogorci, pa bi videli, da se v narodno-osvobodilni borbi kujejo nove, trdnejše vezi med bratskimi jugoslovanskimi narodi.

Srečevali smo cele kolone ujetih ustašev, domobrancev, četnikov, Italijanov in Nemcev. Med potjo smo govorile o delu in življenju pri nas. Tovarišice so se zanimale za vsako malenkost. Kamor smo prišle, povsod je bilo preskrbljeno za begunce. Vzpostavljene so bile kuhinje, delil kruh in prožila pomoč.

potrebnim. Tovsod se je narod umikal pred sovražnikom. „Naj zažgo hišo in uničijo vse, samo, da jim mine pridemo živi v roke.“ S seboj so gnali le živino. „Ko ne bomo mogli več jo bomo dali partizanom. Njim bo prišla najbolj prav“.

Deževalo je, čulo se je regljanje strojníc in v daljavi bobnenje topov. S tovarišico sem prišla v majhno bosansko vas. Ljudje so naju kot partizanke povsod lepo sprejeli. Govorili smo o zadnjih dogodkih z naših in drugih bojišč. Za vse so se - posebno moški in mladina - živo zanimali in povpraševali. Ko so slišali, da sem Slovenka, so hoteli vedeti, kako je pri nas, koliko je partizanov in kakšne uspehe smo dosegli v borbi. Žene so nemo poslušale, kar me je čudilo. Tudi otroci niso bili tako živahni, kakor drugod. Ko sem pristopila k desetletni blede deklici, se je začela jokati in tresti, kar se mi še ni pripetilo. Začudeno sem pogledala prisotne, kaj naj to pomeni. Nič čudnega tovarišica, 15 dni je bila v jami, mi je pojasnil oče. Še bolj sem se začudila - v kakšnih jami - sem pomislila. Tovarišica, ki je vedela, da mi prilike niso znane, mi je pojasnila: „Kadar so pridreli v hrvaške vasi četniki, so pobrali ljudi, ki niso utegnili pobegniti, moške, ženske in otroke, jih zvezali, vodili do globokih kraških jam in drugega za drugim zmetali v globińc. Isto so delali ustaši v srbskih vaseh. Tako so oboji hlapci okupatorjev uničevali ubogi narod. Navadno so ljudje v teh jamah po kratkem času umirali od gladu, strahu in žeje. Maresikdo si je že pri padcu zlomil vrat. Tako so umirali tišočni mož, žena in otrok v nečloveških mukah. Kdorkoli je v vasi ostal živ, je šel iskat taka brezna in reševal, kar se je še dalo. Večina ljudi je bila na ta način pokončana, le redkim se je uspelo rešiti. Nič več se nisem čudila bledeci šibke deklice, ne njemu mu krčevitemu joku, temveč sem še močneje stisnila oči in prisegla maščevanje zverinskim nestvorom. Obljubila sem, da bom delala z vsemi močmi, da čim več ljudi spozna resnico in da se vsi prepričajo o pravičnosti naše borbe. Zdelo se mi je, da bi se vse ti paj morale še bolj potruditi, še več žrtvovati, da povrnemo fašističnim psom vse, kar so nam prizadejali. Govorja Tovarišice, to so dovolj kričeči slovoji, ki nes

asno opominjajo in kličejo na delo. Še vse premalo
 očna se borimo. Pomislimo samo, koliko gorja so za
 našemu narodu lástni sinovi - izdajalci! Četniki
 in ustaši so pa ravno tako v službi okupatorja,
 kot naši belogardisti. Prav tako trdijo, da branijo
 pred komunisti in se bore za vero. Toda narod
 je zdavnaj spoznal in se dobro zaveda, s kom ima
 opraviti, zato njihove besede padajo v prazno. Nahuj-
 vali so Hrvate proti Srbom in obratno, samo zato, da
 jih lažje uničijo, ker dobro vedo, da bi složnim -
 mogli do živega. Tudi pri nas sejejo jalovo seme
 zamera, ker se v polni meri zavedajo, da proti nam,
 bomo složni in čvrsto povezani, ne bodo opravili
 ničesar. Poglejte na eni strani se bori vse, kar je
 vrednega, treznega in poštenega, cvet narodov Jugo-
 slavije, v partizanskih vrstah, za sveto in pravično
 narodno stvar, a na drugi strani podli izvržki naše-
 rodu - Kajni - ustaši, četniki in belogardisti, ki
 so za Judeževe groše prodali bratovsko kri okupator-
 ju - Nemcu, Italijanu, Mažžaru. Odprite oči in poglej-
 te, kaj se okrog nas dogaja. Kdo se dozda, ni spre-
 gledal, naj se zdrami vsaj sedaj, ob začnjeni uri. Usta-
 ši koljejo Srbe, četniki Hrvate, a oboji skupaj z Nem-
 ci in Italijani napadajo partizane, najboljše sinove
 srbskega in hrvatskega naroda. Prav isto je pri nas:
 belogardisti so dolgo trdili, da se borijo za narod
 in da nimajo z Italijani nobenih zvez. Mi vsi pa jih
 vidimo, da so povsod skupaj v borbi proti našemu na-
 rodu. Razburjali so se, ko smo jih razkrinkali kot be-
 logardiste in italijanske hlapce, trdeč, da so "Legija
 sarti", ki se bori za vero in Jugoslavijo. Sedaj pa
 njihov uradni naziv "MVAC" (Milizia volontaria anti
 comunista) (prostovoljna protikomunistična vojska) je
 dovolen dokaz, da so v službi italijanske oblasti,
 kar smo mi povedali že prvi dan. Njihova propaganda
 je vsa pepla in lažna. Sami sebe varajo z najbolj ne-
 smislnimi utvarami. Zanašajo se na prizanesljivost
 Anglije, češ, da je med njo in Italijo tajna pogodba,
 toda Anglije sami tako neusmiljeno bombardirajo Ita-
 lijo, bledijo Italijane v Afriki, da to kar nič ne di-
 ži po kakem dogovoru. In prav tako kot Italijane, bo-
 do nekod pokosili tudi fašistične hlapce belogardi-
 ste, ki se zdaj na nje tako bedasto zanašajo. Danes

ves svet ve, da so partizani edini borci za narod in obsoja zločinsko belo gardo, četnike in ustaše. Če to vedo že oni izven meja naše domovine, ali bomo ostale slepe me ki dan za dan opazamo, kaj se dogaja pri nas?

Ko sva bili s tovarišico v hiši in se pogovarjali o vsem, kar nas dandanes najbolj zanima, se je nabralo precej ljudi. Vsak izmed njih je že mnogo doživel. V pogovoru so se razvnele tudi zenske. "Toliko gorja smo doživele, da mora preteči nekaj časa, predno se zberemo in ohrabrimo, po tem šele začnemo govoriti", je dejala 30 letna kmetica. "Ostanite partizani vedno pri nas in ne pustite nas ponovno v kremplje prekletih zverin! Med pripovedovanjem žalostnih zgodb, sem gledala deževen dan, a ko smo vsi skupaj obljubili neizprosno borbo krvavim rabljem našega naroda, je dež ponehaval. Megla se je razpršila in skozi oblake so prodrli sončni žarki. Tako bo kmalu z našim osvoboditvijo, žarki svetlobe bodo zasijali vse povsod, narod bo vesel, svobodno dihal, se razvijal in krepil - sem pomislila in vedro stopila na pot, naprej na delo. Visoko je škropilo blato razmočene ceste. Tam nekje je brenenje naših topov in strojnic v junaških borbah pri našalo svobodo tisočim zasužnjenim.

Hodeč po Kordunu, Liki in Bosni smo povsod naleteli na požgane vasi. V začetku sem začudena vpraševala kdo je vse to uničil, a pozneje sem že kar vedela: če je bila vas srbska, so pobili ljudi in uničili vas ustaši, a v hrvatskih vaseh so isto storili četniki. Zalostne so zgodbe, ki so mi jih med potjo pripovedovali kmetje - vodniki. Veš, tovarišica, mi smo toliko doživeli, da bi lahko pisali romane, mi je dejal postaran šepast nožak, ki nam je kazal pot. Petkrat so me imeli v svojih krempljih, 20 dni sem bil v jami, od 12 članov družine - vsi so bili mladi in zdravi - sem ostal samo jaz, pohabljen in star. Toda ne dan se šel! Dikler bo le moj mezinec migal, bom pomagal narodu; za njjo kapljo krvi bom prelił za svobodo in pravico poniženih in trpečih. Molčala sem, ker nisem vedela, kaj naj odgovorim, da ne pokvarim svečanosti, s katero sem se govorila. Zazdelo se mi je, da so njegove poteze dale bile drug izraz, ko je tako počasi, prevdarno izgovar-

jal te velike besede. Da tako so ti ljudje iz kamni te Likeljudje, ki so toliko doživeli toliko pretrpe li, so še tako ojekleneli v borbi, da jih ni mogoče ni koli več premotiti. To se lahko zgodi samo onim, ki niso nič doživeli, nič pretrpeli in nič žrtvovali.

Primari takega junastva in počrtvovalnosti bratov in sestra z juga naj nam bodo zvezde vodnica. Če prav smo mi Slovenci že mnogo pretrpeli, moramo priznati, da so oni še dosti več. Toda oni se ne plašijo vrpljenja, žrtev in npora. Nasprotno, to dviga njihovo borbenost in osvetoželjnost. Vsakdo od njih se hoče -- maščevati za koga svojih najbližjih - ubite sorodnike, onečasčne žene in dekleta... fudi me bi morale prav tako priseči, kakor stari Ličan: Dokler bo še gibal moj mezinec, se bom boril za pravičnost in sve to stvar našega naroda. Zgodovina bo govorila o nas in pozni rodovi nas bodo spoštovali, prav tako kot bo do zaničevali izdajalce in njihove potomce. Zalostne so slike uničenih vasi in opustošenih polj. Na pol porušeni, ožgani zidovi govore o grozodejstvih, ki so se toč odigrala ob prihodu čistističnih barbarov. Kjer so slučajno ostala okna ali vrata, se z njimi poigra va veter in dež, kot bi prepeval slavospeve početju zločinskih okupatorjev in njihovi dvatisočletni kul turi. Nehote se stiskajo pesti in škripajo zobje, ko različljajšvo vseh teh grozodejstvih. V eni izmed uni čenih vasi smo srečali staro ženico, ki je počasi le zla od zidu do zidu, opiraje se na palico. Prišedši do male gomile, je s težavo pokleknila. Solze so polzele po uvelem trpečem obrazu. Slonila se je in pobožno poljubila gomilo. Starikave suhe roke so počasi rah ljale zemljo. „Prokleta banda, ali dočiča i njima kraj, se počasi izgovorile izsušene ustne. Stala sem tiho, boječ se motiti starko pri svečanem opravilu. „Pog lej, kaj so naredili četniki“, je dejala, ko me je op azila. „V to gomila sem zbrala pooglenele kosti mo jih dragih. Bilo nas je dvajset v hiši (doli žive ve činoma v zadrugah) vsi eden mene so zgreli, ko so jih binditi zaprli v lušo in jo zažgali. Tovarišica, buri se hrabro in maščuj se pesjanom tudi za mene!“ Obrisala je solze, se zravnila ob palici in povzela: „Ne bom se jokala, ker vem, da solze ne pomagajo. Pozi vala bom v borbo, ker se sama ne morem več boriti!“

Pripovedovala bom vsem, kaj sem doživela, kaj so mi storili, da bodo ljudje spoznali zločince. Prepričana sem, da ni več daleč dan, ko jim bodo poplačali vse - milo za drago". Počasi je drsala starka dalje. Zdelo se mi je kot prikazen, a njene besede zapoved. Glo boko so se mi vtisnile v dušo in še takrat sem sklonila, da jih moram povedati vam vsem drage tovarišice. To, kar sem doživela ni edinstven slučaj. Ni to bila edina stara mati, ki joka za svojimi hčerami in sinovi. Mnogo jih je, preveč. Toda ne jadikujejo in ne obupujejo - vsaka od njih dela z vsemi moči in pričakuje maščevanja.

Koder smo hodili, so me opozarjali na okolico: "Poglej na desni strani je Blagaj, mi je pripovedoval tovariš mladinec, ki je potoval z nami. "Več ko tisoč Srbov počiva v teh gozdovih. Ustaši so jih poklali in kot gnoj razmetali. Samo na en dan, lani za Veliko noč, so jih uničili 580 in niso prizanašali ne ženam in ne otrokom". Spet sem molčala, a sovraštvo do fašističnih psov je raslo, raslo v meni. Še enkrat sem se ozrla na Blagaj. Zdelo se mi je, da je še bolj temen, resen in tih, a njegovi borci in smrtke se preteče dvigajo v nebo, sesajoč kri in meso nedolžnih Srbov.

Razmišljala sem o tem, kar sem slišala, videla in doživela. Čudim se, kako more še kdo sodelovati z nečloveškimi mesarji, ko so za samo Velikonoč poklali 580 naših bratov in sester. Pomislite, na sam dan Kristusovega vstajenja so tisti, ki pravijo, da se borijo za vero in da rešujejo narod pred komunisti, poklali 580 nedolžnih žrtev! Kes, lepo so proslavili vstajenje farizejski božji vojaki. Morda jo bodo tudi naši borci za vero - belogardisti - letos proslavili s prelivanjem bratske krvi. Mi pa jo bomo proslavili drugače, tako kot je bolj prav, s tem, da bomo doprinesle čim več za naše odrešenje, za zraha pravice in resnice. V velikem tednu smo. Tudi ves naš narod doživlja svoj veliki teden. Mučijo ga in kačajo v smrti. Toda kakor sledi velikemu tednu dan vstajenja, tako bo prišel tudi za nas. Takrat bo tisočeno poplačano vse trpljenje našega naroda. In ta veliki dan ni več daleč...

Srbi so od ustašev ogromno pretrpeli. V začetku

so jih ustaške oblasti pozivale, naj prestopijo v katoliško vero in si na ta način rešijo življenje. Narod jim je verjel, zbralo se jih je sto, tisoč pa tudi več tisoč ljudi, a mesto križa so jih zaznamovali s pokoljem. Poklali so vse, tudi ženske in otroke. To nam priča dovolj glasno, kako malo je ustašem do Kristusovih nauk, četudi se, prav tako kakor naši belogardisti, vedno sklicujejo na vero in cerkev. Na vsej poti nisem videla več kot pet cerkva, vse druge so uničili in razdejali četniki ali ustaši. Vendar narod moli pobožno vsak večer doma. Na tisoče mater in sestra hrabrih narodnih borcev - partizanov - sklepa večer za večerom roke in se jih spominja v pobožni molitvi „Bože jim pomози!“ Cerkve, kjer so krali ljudi ali imeli fašistični psi svoje posadke, smatra narod za oskrunjene. Duhovnikov, ki so se udeležili krvoprelitij ne prizna več za svoje dušne pastirje. Partizanske brigade imajo s seboj duhovnike, ki skrbijo za versko službo v partizanih in tudi za verska opravila med civilnim prebivalstvom.

„Poglej tovarišic, v tej cerkvi so trije ustaši poklali 500 Srbov“, me je opozoril tovariš, ko sva šla mimo napol porušene cerkve. „Kri je curkoma tekla skozi vrata in se cedila okrog cerkve. Rešil se je samo en Srb in sicer tako, da je namočil prst v krvi najbližjega tovariša in si namazal vrat. Ko so ustaši pregledovali žrtve, so mislili, da je mrtev tudi on. Potuhnil se je, a ko mu ni pretila več nevarnost prilezel do vrat in ušel iz hiše božje, ki so jo „verni“ ustaši izpremenili v hišo smrti.“

Tovarišice, boste še verjele, da te zveri, ki v masah koljejo ljudi celo po cerkvah, borijo za vero in rešujejo narod pred komunisti? Prav isto, kar na hrvaškem počenjajo ustaši in v Srbiji četniki, delajo v Sloveniji belogardisti pod krinko borbe za vero in narod, uničujejo svoj narod, da bi rešili svoje umazane koristi. Kdo je kriv, da trohni samo na ljubljanskem pokopališču 600 ustreljenih talcev, da v Italiji umira več ko 20.000 naših ljudi od glada? Belogardisti so jih izdajali in ovajali Italijanom, ker so jim bili na poti. Če bi vam kdo dejal, da belogardisti niso povezani z ustaši in četniki, ne verjemite! Kar spomnite se, kako so se v začetku sklicevali na

Dražo Mihajlovića, vođjo četnikov in vojnega ministra izdajalske begunske vlade. Zveza četnikov z ustaši pa se je najlepše pokazala zdaj, ko so v ciferi nastopili oboji skupaj z Nemci in Italijani. Preje so seveda trdili, da nimajo medsebojnih zvez in so sejali versko mržnjo v svoje podle namene. Četnike so učili njihovi vođitelji: „Aj Hrvati, al čemo vas klati, kad nam se Perica iz Londona vrati.“ Ustaši pa so odgovarjali: „Sedi Pavelić - peče jance smije se i kolje Srbijance.“ Ko se je narod zavedel tega in v partizanstvu pokazal svojo moč, so se ga četniški in ustaški vođitelji ustrašili. Na mah so pozabili na medsebojno sovraštvo in neporavnane račune ter složno udarili partizanom v hrbet, da bi hrvatskemu in srbskemu narodu preprečili pot do na rodne in socialne osvoboditve. Gospoda, ki je izkoriščala jugoslovanske narode celih 23 let, nam je pripravila tudi to žaloigro: bratomorno klanje. Zdaj se tolaži z angleško konservativnostjo, s tistimi angleškimi lordi, ki so brezobzirno črpali naše ručnike, izkoriščali naš narod, ki je zanje garal in tpepel. Ali gospodje so pozabili, da se tudi v Angliji kot po celem svetu drami izkoriščani narod in da bo prav gotovo odklenkalo tistim, ki so se samo lovili za dobički in so bili pripravljeni pobrati se tudi s fašističnimi magnati, da bi le rešali svoje mošnjčke.

Tudi ob času ofenzive je teklo življenje normalno. Prišli smo v Livno, srednje veliko bosansko mesto, znano po siru in preprogah. Ljudje so se izprehajali kot v mirnih časih, življenje je teklo kot navadno. Partizani imajo svoja stanovanja, svoje kuhinje, magazine, brivnice, delavnice, trgovina itd. Od dolge hoje so se mi raztrgali čevlji. Vprašala sem, kje je najbližji čevljar. „Kar z menoj pojdi“ mi je dejal tovariš komendant. „Pobila boš bon, a v naši delavnici ti bočo zašili.“ Všeč mi je bil ta reč.

Zvečer so me povabili na kulturno prireditvo. Po mislite, sredi najtežjih boč se vršijo družabne prireditve. Odlično so igrali „Jazavca pred sudom“, veselo igro, ki seš stanje v Jugoslaviji brez pravne in zaresnosti meta na eni strani, na drugi pa iz privenost in podkupljivost uradništva. Odplesali so

nekaj ruskih plesov, ki so želi tcliko aplavza, da so jih morali ponoviti. Prav tako so učinkovale tudi ruske in narodne partizanske pesni. Zdelo se mi je, da se tresse cela dvorana, tako navdušeno so poslušalci ploskali in cepetali z nogami. Prav posebno pa sem opazila navdušenost nad vsakim, tudi najmanjšim uspehom partizanov. „Glej, kaj vse znajo naši partizani“, se je vsa v ognju obrnila k meni 35 letna odbornica APŽ, „nikdar še nismo videli kaj takega.“ Na programu je bil tudi govor tovariša, člana AVNOJ - a (Antifašističnog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije). Ta je kot odličen govornik prikazal cilje in namen potekajoče ofenzive, slikovito predčil trpljenje tisočev beguncev na begu po zasneženih cestah pred zverinskimi okupatorjem. Ko je z grobnim glasom, ko da v duhu spremlja njihovo pot, govoril o nesreči teh ljudi in o grozodejstvu fašističnih banditov, je vlada la v dvorani popolna tišina. V somraku je bilo videti samo obrise glav in osvetljenega govornika na odru. Ljudje so pridrževali diha, a ko je govornik povzdignil glas: „Ova ofenziva nije, neće, a i nesme uspijeti - ona već nije uspjela,“ se je v ljudih sprostil zadrževana napetost in zavalovalo je po dvorani: „Da, tako je! Ofenziva ni in ne bo uspela, ker ne sme uspeti!“ Mirna dvorana se je v trenutku spremenila, vse je vzklikalo, ploskalo in cepetalo z nogami. „Mi jim bomo že pokazali“, so govorili spretek prav vsi: „Minilo jih bo laziti po naši sveti zemlji!“ Govornika so prekinjali z vzkliki: „Živeli naši hrabri partizani, Smrt izdajalcem, Doli begunska vlada, Živel tovariš Tito, Stalin, Rdeča armada...“, vse so vpletli v govor sami kar je dokaz, kako budno so ga spremljali, s kolikim razumevanjem so ga spremljali, s kolikim razumevanjem in navdušenostjo. Zdelo se mi je, da kar potirajo besede. Tako je na jugu povezano ljudstvo in partizani, tako močeno in visoko plamti narodno osvobodilno gibanje. Ko je tovariš govornik opozoril, da vzkliki in ploskanje ne zadostujejo, temveč, da so potrebna dela, je po dvorani kar zagrmelo: „Pripravljeni smo z vsem, vedno in povsod.“ Tovariš jih je pozval, naj vstopijo v partizane in z orožjem v roki pokažejo svoje rodoljubje. V trenutku je stalo na odru 40 starejših mož, prostovoljcev (mlajši so vsi že

po 18 ali 20 mesecem v borbi). Vsa stvarana jim je plaškala in odobravalječe podnavljala. Navdušenju ni bilo ne konca in ne kraja. Špet sem pomislila: „Ko bi našli to videli...“

V Livnu sem srečala Sloveuko-Štajerko, ki že 12 let živi v Bosni. Je navdušena za narodno-osvobodilno gibanje in se je živo zanimala za stanje pri nas v Sloveniji. Dela v AFŽ in bi rada prišla pomagat k nam. „Tako rada bi spet pokramljala z našimi mamkami, kar s teboj bom šla, potem bom po naših gričih hodila iz kraja v kraj in povsod pozivala v borbo“, je vneto razlagala.

V Bosni je mnogo muslimanov. Gotovo veste, da je bilo življenje njihovih žena težje kot drugih. Bile so zapostavljene vedno in povsod in smatrane za nižja bitja od moških. Živele so kot prave sužnje. Bogatejši muslimani so imeli celo po več žena. V šolo niso hodi le, tudi drugače so čepele večinoma le doma. Prepričanje, da niso za drugo kot za domača dela je bilo zanje sveto. Baviti se s hišnimi deli in služiti možu, je bilo po njihovem pojmovanju edino poslanstvo žene. Toda val narodno-osvobodilnega gibanja je zajel tudi nje. Doživele so marsikaj grenkega. Bežale so pred Nemci, Italijani in njihovimi hlapci, spoznale zločinsko vlogo četnikov in ustašev in vso pravično borbo partizanov ter se odločile za edino pravo pot. Dekleta in žene, ki so vse življenje bile zagrnjene, nikdar ni so bile v družbi, so se zdaj posvetile delu za narodno osvoboditev. Obiskovale so tečaje, naučile so se pisati in čitati in zdaj že sodelujejo in pišejo v ženske liste. Le pomislite, tovarišice, kaj to pomeni zanje. Kolik preobrat in kolik napredek! Vsi režimi so se bali prosvete, narodno osvobodilna oblast (naša) pa že v teku težke, krvave borbe same širi prosveto, skrbi za nepismene, prireja tečaje, igre, koncerte. Muslimanke se se zdramile, spoznale kaj je prav, se potegnile za svoje pravice in uvrstile v narodno - osvobodilno borbo. A me? Bomo zdaj res ostale za njimi? Ne, tega ne smemo! Slovenija je bila vedno v kulturnem življenju na prvem mestu. Imele smo priliko hoditi v šolo, izobraževale smo se več ali manj. Sram bi nas lahko bilo če bi zdaj, ko terja naš narod od nas pomoči, ostale

ob strani, ko se nas ne tiče. Muslimanke, najbolj zasužnjene in ponižane žene na svetu, so začutile, da jim naša borba prinaša dvojno odrešenje, zato so se tako goreče posvetile narodno-osvobodilni stvari. Zdaj so nam lahko za vzgled in vzpodbudo.

Šla sem na sestanek z 20 letno muslimanko, ki mi pripovedovala, kako brezplodno in nespametno je bilo njihovo dosedanje življenje. „Čepele smo doma kokoši in nismo smele vedeti, kaj se okrog nas dogaja. Vesela sem in hvaležna partizanom, da so nam pokazali pot iz teme.“ - Na sestanku je živahno razlagala tovarišicam muslimankam pomen naše borbe. Glejala sem jih, v dimijah (širokih dolgih nagubanih hlačah), šamijah (velikih naglavnih rutah), vse nepismene, ki nikdar niso šle dalje kot do sosedne hiše, kako poljivo so poslušale, s kolikim zanimanjem in odobravanjem so slédile. Dozdaj nikdar še niso sodelovali muslimani s Srbi in Hrvati. Zdaj beže skupaj pred sovražnikom, skupaj posečajo tečaje, skupaj prihajajo na sestanke in so povezani v trpljenju in borbi, pa tudi v urah veselja. Počasi so se opogumile in začele govoriti - muslimanke, ki se še niso nikdar udeležile sestanka, niti prireditve! Počasi, vendar trezno so razkladale svoje skrbi. Nenavadno so bile vesele, da jim posvečamo toliko pažnje, da lahko tudi one so delujejo v veliki narodno-osvobodilni borbi. „Naučile se bomo brati in pisati, pravilno gospodinjiti in nič več ne bo mo slepe sužnje svojih mož. Čisto drugače bomo uredile svoje življenje - kako bo lepo!“, so se skoraj z otroško radostjo veselile. Med pogovorom je vstopil v sobo mož. V trenutku so se vse dvignile in mu pokorno hotele odstopiti stol, ker je pač običaj, da se smatra možki za višje bitje od ženske. Povedale smo jim, da to ni več potrebno. Mož, navzven, da so ga žene gledale kot sužnje se je razjezila. Vprašale smo ga, čemu naj bi bil on višji in vredenjši in mu razložile, da je to nekoč bilo, vendar, da ima danes žena iste dolžnosti kot možki in da za služi iste pravice. Kar muzale so se, tako jim je bilo všeč. Ko smo ga podučevale in mu dokazovale, kako je ta šega stara in nepravilna. Narodno-osvobodilno gibanje je prineslo muslimankam to, kar so tako dolgo zaman pričakovale in zato so se ga oklenile z

vsem srcem in vso odločnostjo. „Kako ne bi dala partizanom vse kar imam, ko so meni, kakor ostalim rešili življenje“, je vskliknila 50 letna muslimanka! Nad menoj je že držal ustaš svoj krvoločni nož in mesto mene se je zgrudil mrtev pesjan.”

Ljudstvo ljubi svoje najboljše sinove partizane in zanje žrtvuje vse. Pesmi pojejo o njih, posebno o tistih, ki so se proslavili v borbah, a najbolj priljubljen je tov. T I T O, vrhovni poveljnik Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije. Vsak kmet, vsaka kmetica, ki ga je kdaj videla, se ti pohvali s tem ob vsaki priliki. Govorila sem z 56 letno kmetico Ličanko, ki se je naučila pisati in dela v AFŽ od prvega dne. Bila je v zaporu 7 mesecev doma so ji med tem vse požgali, potem pa so jo rešili partizani. Takoj se je vrgla spet na delo. „Najlepši dan v mojem življenju je bil obisk pri tov. TITU“, mi je pripovedovala! Tako dolgo sem želela videti, spoznati heroja, ki tako uspešno vodi našo borbo. Nabrala sem daril in mu jih ponesla... „Opisovala mi je s takim navdušenjem vsako podrobnost razgovora, tako živo mi je pripovedovala o našem legendarnem junaku, da mi je vstala pred očmi njegova podoba. Tudi vsi drugi so govorili o tov. TITU z največjim spoštovanjem in vzhičenostjo. „Padel je Imotski!“, je nekdo radostno povedal važno novico o veliki partizanski zmagi. „Nič čudnega tam je bil tov. TITO“, je razlago dopolnil drugi. Zaupanje partizanov in ljudstva vanj je nepopisno. „Jeli nam drug TITO isto, što Rusima Stalin?“, je vpračala stara ženica. Mlad pionir je pokaral še mlajšega tovariša: „Kakšen si! le kaj bi rekel tovariš TITO, če bi zvedel, da si tak!“ Slike tov. TITA srečaš na vsakem koraku, njegovo ime zapisano povsod. O njem krožijo cele legende in pojo narodne pesmi.

Silna nemško-italijansko-ustaško-četniška ofenziva ni uspela. Partizani so razbili fašistične bande pri Gornjem Lapcu, na Krbavskem polju, v dolini Neretve in še na več drugih krajih. V teh bojih so zaplenili ogromno orožja in municije, topove in tanke. Mimogrede so se formirale samo v Dalmaciji tri nove brigade, drugod pa cele nove divizije. Čeprav ni bilo

orožje prepričati vdora v osvobojeno ozemlje so par
 razani z osvoboditvijo novih predelov v Liki, Dalma-
 viji in Crni gori obdržali v svojih rokah ozemlje,
 ki je bilo še večje od prejšnjega.

Praznik 25 letnice Rdeče armade je potekel v zna-
 menjem povečanih akcij proti sovražniku. Povsod je vla-
 dalo praznično razpoloženje, vojska je dobila povsod
 boljše hrano; proslave, mitingi in govori so se vrši-
 li v vseh krajih. Partizanska vojska je praznovala ta
 dan v vsej svoji veličini in ljudem so se v ponosu
 širila srca, ko so imeli priliko prisostvovati para-
 čni svoje vojske. Dolge kolone partizanov s puškami in
 mitraljezi, peš, na konjih in avtomobilih so bile spre-
 jete z nepopisnim navdušenjem. Ko so jim sledili to-
 povi in so po trije konji privlekli še težke haubi-
 ce, se je to navdušenje stopnjevalo do skrajnosti. In
 končno so se privarili še tanki, partizanski tanki!
 Ali si lahko predstavljate to svečanost in ponos na
 roda, ki si je z golimi pestmi priboril vse to orož-
 je in zdaj bije sovražnika z njegovim lastnim najmo-
 dernejšim orožjem?

„Ali veš, da imamo tudi že svojo mornarico?“ mi je
 pripovedoval tov. Veljko. „Naši motorni čolni že dela-
 jo leto dni preglavice Italijanom. V naši rokah je
 košček obale, kjer je bilo nekoč letovišče...“

Bila sem vsa presenečena nad tem, kar se mi je ne-
 prestano odkrivalo na vsakem koraku. Opazila sem, da
 pošte in telefoni funkcionirajo kakor prej. Avtomobi-
 li redno vršijo promet. Med Drvarjem in Mliništem pa
 se lahko 6 ur pelješ z našim vlakom. Vse govori o
 zdravi in spretni organizaciji, o delu in neverjetni
 požrtvovalnosti naroda, ki se je odločil, da se do
 zadnje kaplje krvi bori za svoje pravice.

Po neuspeli ofenzivi, so se fašistične bande vra-
 čale tja od koder so prišle. Naše divizije so jim sle-
 dile in jim še na povratku prizadevale težke izgube.
 Tisti, ki so se med ofenzivo poskrili po gozdovih in
 jamah, so se zdaj vrnili v svoje domove in navdušeno
 sprejemali partizane. Takoj za partizani so se vrača-
 li begunci. Marsikdo je našel samo še kup okajenih ra-
 zvalin, kam, kjer je stal nedavno njegov dom. Sel je
 poiskati, kar je pred begom skrnil ali zakopal in

to je bilo vse, kar mi je ostalo. A nihče ni tožil, ne sodil. Narod je klet fašiste in ustaške izdajice ter jim prisegel naščevanje. „H, samo, da na ruskom frontu ide dobro, pa će i nama biti dobro“ je dejal možak, ki je izgubil dom in ženo. Samo dve vasi sta ostali tihi in zapuščeni. Nihče se ni več vrnil vanje. Vse tiste begunce so namreč pri Ovič brdu zajeli Nemci in jih vseh 450 poklali, nepriza našajoč niti ženskam, niti otrokom.

Narod se je vračal s svoje kalvarije. Gazili smo globok sneg preko Male Kapele. Ob poti je počival mrlič. Onemogel je na begu in zmrznil. Ko so se mimo njega pomikale fašistične trupe, jih je opazoval spokojno, saj mi niso mogle ničesar več prizadeti. Tako je dočakal, da so se spet vrnilo njegovi ljudje. Kaj vse so med tem morali prestati! Zmrzli konji in goveda, živina, ki je ostala v snegu, je pričala o nečloveških naporih, ki so jih morali prestati ljudje na begu pred poživjanimi sovražniki in o naglici, kateri niso utegnili ničesar reči ti.

Vse, ki so se vračali, je prešinjalo občutek olajšanja, čeprav so ostali brezdomci, berači. Ofenziva ni uspela. Čeprav so se vrgli na nas Nemci, Italijani, ustaši, četniki, Madžari, Rumuni in vsa svojata, ki jo Nemci oblačijo v svoje uniforme in pošiljajo - na roparske pohode, se jim ni posrečil zločinski - naklep. Ostali smo. Partizanska vojska je ostala še večja in močnejša. Narod je vstal, čeprav so mu požgali domove in ga oropali vsega premoženja. Ne bo dolgo in zrasle bodo nove vasi, rane se bodo zacelile, narod pa bo doživel lepše in srečnejše dni.

Vračala sem se po težki ofenzivi, ki je imela namen uničiti narodno osvobodilno gibanje jugoslovanskih narodov, ofenzivi, ki so jo fašistični banditi pripravljali celih 6 mesecev. Imela sem priliko videti, kako so vsi napori teh zločinskih band ostali brezuspešni. Vračala sem se z obiska pri ne strah na jugu, potem, ko sem imela priliko doživeti med njimi najtežjo preizkušnjo, ki lahko zadeje - kak narod.

Kako junaško, kako požrtvovalno in neustrašeno, kako častno so jo prestale! Prešinjalo me je ponos

ob spominu na vse to, kar sem doživela med njimi. Premišljevala sem: ni je sile, ki bi mogla ustaviti polet jugoslovanskih narodov, njih zahteva po svobodi in odrešenju, njihov boj, v katerem so tudi naše sestre vzele na svoje rame vso težo in neizprosnost te borbe. V teh najtežjih dneh, v tej borbi na življenje in smrt, so se jugoslovanske žene zavede le v sebi novih, doslej neznanih moči in sposobnosti. Postale so enakovredna moškimi tovarišmi v borbi dokazale so, da so vredne svobode in lepše bodočnosti. Vzbudile so občudovanje vsega sveta s svojimi dokazi junaštva in požrtvovalnosti. NARODI, KI IMAJO TAKE HČERE, NE MOREJO PROFASTI!

Mara

Izdala redakcija „Našim ženam“

LOOF Novo Mesto

...
...
...
...
...
...
...

...
...

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJARNICA

DS

I 90 733

202108786

COBISS ©